

Pinacoteca din Iași

Pinacoteca națională din Iași

Cu drept cuvânt se poate spune că Iașul este unul dintre cele mai pitorești și mai evocatoare orașe din țara noastră.

Istoria lui e scrisă în nenumăratele biserici, mănăstiri, așezăminte ctitoricești și palate domnești, care se găesc la tot pasul, dându-i înfățișare de oraș din trecut.

Așezat pe câteva coline, iar cea mai mare parte pe un platou imens, care tot urcă până se sfârșește spre Breazu, înconjurat de o altă serie de înălțimi întretăiate între ele și care se pierd în depărtări, cum e dealul „Repedea”, el pune înainte la tot pasul urmele voievozilor și boerilor moldoveni, ca niște icoane frumoase ale credinței și obiceiurilor de pe vremuri.

În Iași se află neprețuita podoabă de arhitectură și ornamentație, vestita biserică Sf. Trei Erarhi, apoi Mănăstirea Golia, Sf. Niculai Domnesc, Mitropolia, Sf. Sava, Sf. Spiridon, biserica Barnovschi, biserica Bărboi; pe când pe dealurile din prejur răsar turlele mănăstirilor Cetățuia, Galata, Frumoasa, ale bisericii Aroneanului, ale Socolei, schitului Hlincea.

În oraș se întâlnesc vestitele clădiri: Palatul Administrativ, Cazarma dela Copou, palatele Sturzeștilor și Ghiculeștilor, Spitalul Sf. Spiridon și a Pașcanului, iar în miezul lui chiar fosta Academie

Mihăileană, astăzi Academia de Arte Frumoase și Pinacoteca Națională.

Cum a luat ființă în Iași, această pinacotecă cu opere de artiști apuseni de mare valoare, cum s'a îmbogățit încetul cu încetul cu tablouri și documente din începuturile artistice moldovenești, și cum pe lângă această pinacotecă a crescut școala de zugrăvitori — astăzi Academia de Arte frumoase, este un lucru extrem de interesant, demn de cercetările unui adevărat istoric.

Pe la începutul secolului trecut, o seamă din boerimea moldoveană, care se adăpase la cultura și civilizația centrelor apusene, odată reîntoarsă în țară, pornește mai ales în Iași, o adevărată mișcare culturală și artistică.

Pe lângă primele gazete și reviste, pe lângă manifestările teatrale, la care de multe ori făceau chiar ei pe actorii, încep a colecționa din Apus picturi, sculpturi și mobilier de artă cu care își împodobeau nu numai palatele de la oraș, ci chiar și conacurile de pe la moșii.

O seamă dintre ei mai generoși și cari luau parte activă la dregătoriile Statului, trecură chiar la înfăptuirea unui muzeu.

Începutul îl făcu vestitul protosinghel Sofronie Vârnav, așa zisul pe acele vremuri „Popa Vârnav”. Născut la 1813, ca fiu mai mare al cunoscutului

cărturar „*Banul Vasile Vârnav*” din Hilișău, în județul Dorohoi, întâile învățători le primi din casa părintească, după care fu încredințat arhimandritului *Sofronie Miclescu*, starețul mănăstirii Secu, ajuns apoi Mitropolit al Moldovei și Sucevei și cu care era rudă, ca să-l pregătească pentru misiunea preoțească.

Neîmpăcându-se cu viața aspră monahală, fuji la Cernăuți, de unde, cu ajutorul unor rude bogate, plecă la Paris.

Aici urmă și facultatea juridică și literile și filozofia la Sorbona.

Pe la 1845 intrând în legătură cu tinerii Români aflători la studii în Paris, înființează „Societatea tuturor studenților Români” sub patronajul de onoare al poetului *Lamartine*.

Primul președinte al acestei societăți fu *Ion Ghica*, cu *C. A. Rosetti* secretar, și cu *Sofronie Vârnav* casier.

Tot *Sofronie Vârnav*, fiind bogat, e și cel mai mare subscriitor al societății, care urmarea, pe lângă strângerea legăturilor Românilor din toate provinciile, și ajutorarea studenților români săraci — iar sediul societății era tot la el, în Piața Sorbonei 3.

Tot în această locuință a lui, unde se întruneau „în fiecare Sâmbătă seara și discutau, țineau conferințe și urzeau în tihnă viitorul țării lor, și unde erau onorați de multe ori cu prezența unor profesori de la Sorbona cu sentimente filo-române, luă ființă și biblioteca românească.

Scopul acestei biblioteci cu cărți românești era ca studenții să fie ținuți la curent cu literatura românească din acea epocă, pe lângă studiile de specialitate din Paris.

Această bibliotecă se găsește astăzi în păstrarea bisericii române din Paris. În „*Suvenire Contimpo-*

rane” de *G. Sion* din 1888, *S. Vârnav* e trecut și ca fondator al bisericii române din Paris.

Acestea fiind preocupările și activitatea lui *Vârnav* la Paris, spiritul lui viu și dorința lui de a cunoaște totul, îl îndemneau să urmărească și colecțiile de artă.

Fiind, cum am spus, bogat, și ivindu-i-se ocazia, licitează la importanta colecție „*Las Marismas*”, care se vindea la 1845, și reușește să achiziționeze cele mai frumoase lucrări ale acestei colecții, pe care

după sfatul lui *Panaiteanu*, care-i scrie din München, le și trimite la 1846 „*Epitropiei Învățătorilor publici din Iași* — cu rugămintea de a plăti cheltuielile de transport. Oficialitatea însă nu se prea ocupă de acest mare dar, care rămâne uitat un an și jumătate într-o șură pentru depozitarea mărfurilor din Galați, unde au fost supuse la tot felul de intemperii, unele dintre tablouri suferind serioase stricăciuni.

Pe la 1848 venind *Vârnav* în țară și găsind tablourile lăsate în părăsire la Galați, le aduce la Iași și le dă în păstrarea Academiei Mihăileene.¹⁾

Aici, mulțumită priceperii lui *Gh. Asachi*, fruntașul tuturor inițiativelor culturale, cu *M. Coșălniceanu*, a-

cesta primește propunerea și înscrie în budget suma de 26.900 lei ca să se organizeze *Muzeul național de pictură — de pe lângă Academia Mihăileană*.

În fruntea acestui muzeu ca personal de conducere e numit pictorul *Gheorghe Panaiteanu Bardasare*, iar ca ajutor, pictorul *Gh. Șiller*, care și restaurează tablourile deteriorate.

¹⁾ Datele asupra lui *Sofronie Vârnav* le deținem din broșura publicată în 1931 de Arhiepiscopul dr. *Veniamin Pocitan Bărlădeanu*, vicarul Sfintei Episcopii a Hușilor.

A. van Dyck : Sfânta Familie

Murillo: Fecioara Maria

Astfel, cu tablourile lui S. Vârnav, care stătuseră păstrate de Academia Mihăileană timp de 12 ani, împreună cu o altă serie de lucrări găsite aci, se înființează Muzeul Național de pictură cu titlatura de mai târziu „Pinacoteca Națională din Iași” și care se inaugură oficial la 26 Octombrie (Sf. Dumitru) 1860 sub Domnia și prezența lui Vodă Cuza, în același timp cu școala de Belle-Arte și cu Universitatea din Iași.

Odată acest început făcut, alți boeri entuziasmați de frumoasa inițiativă, urmează gestul lui Vârnav și donează și ei lucrări. Astfel, boerul Costache Dasiade, avocat, donează foarte frumoasa colecție de 30 tablouri.

Acestor doi donatori le urmează admirabila colecție a lui C. Negri, pe care Statul la 1874, prin Ministrul de Instrucție, pe atunci Titu Maiorescu, o primește de la C. Negri, care specificase în donație ca aceste lucrări să rămână pe veci Pinacotecii din Iași. De altfel, toți acești trei donatori, mari patrioți, cari luptaseră pentru unirea principatelor, au specificat că tablourile sunt donate Iașului, din care nu trebuie să fie strămutate în noua Capitală București.

Totodată Ministrul Titu Maiorescu creiază un buget de artă și mandatează lui C. Negri 40.000 lei — ca despăgubire, în parte, a valorii colecției,

Guido Reni: Torturile Sf. Sebastian

care fusese estimată de Panaiteanu și Șiller la 114.000 franci.

Alt mare donator e C. D. Stahi, pictor și gravor, fost profesor și director al școalei de Belle-Arte și al Pinacotecii.

Apoi galeria se mai îmbogățește cu donațiile următorilor: I. M. Codrescu, generalul rus Teodorovici Mircovici, profesorul Ion Aivas, Princesa Adela Moruzi, A. Diamandopol, Iordache Beldiman și B. P. Hașdeu, Teodor Gatzulescu, Panaiteanu, Cornelia Emilian, Ion Rotaru, fabulistul Donici, Elena Scarlat Donici, avocat Fêtu, etc.

După toate aceste donații particulare vine Statul, care trimite din când în când lucrări achiziționate, fie la București, fie la Iași, străine, puține de tot, și cele mai multe de pictori români.

Astfel putem spune că Pinacoteca din Iași e binișor reprezentată în ceace privește începuturile picturii românești, din care cităm o serie de nume, mai proeminente: Lecca, Panaiteanu, Nastasanu, Aman, Buicliu, Livadity, Lapati, Verussi, Balomir, Scia-voni, Eugen Ghica Budești, Tintoreanu, Emanuel Bardasare, Șoldănescu, Tronescu, Eug. Voinescu, Jiquidii, Gh. Lemeny, Henția, Gh. Șiller, etc.

Mai sunt reprezentați: Grigorescu cu o lucrare foarte bună: „Țigancă” și cu altele mai puțin reprezentative, apoi Luchian și Andreescu cu lucrări puține.

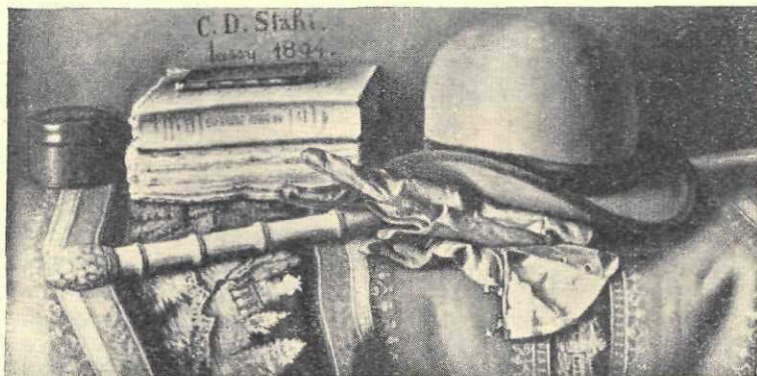

François Boucher : Venera dormind

Acum doi ani Ministerul a mai achiziționat dela familia *Fotea* din Iași 14 studii în desen și pictură de *Asachi* de pe timpul când era în Roma și se ocupa cu pictura. Tot acum doi ani, în urma unui raport al celui care scrie acest studiu, făcându-se triajul lucrărilor cumpărate după război de către Ministerul Artelor, și care se aflau depozitate prin birourile Ministerului, s'au aprobat Pinacotecii din Iași 60 de lucrări de pictori actuali, (dintre care încă 8 Grigorești din ultima epocă, proveniți din Pinacoteca Statului de la Ateneu). Cu această ocazie s'a putut constata cât de slab sunt reprezentații artiștii români în co-

lecțiile Ministerului, adunate fără vreun criteriu deosebit.

Afară de acestea, Pinacoteca din Iași mai posedă o sumedenie de tablouri de pictori munteni și moldoveni, apoi o serie, de sculpturi străine și române, stampe și gravuri, o mică colecție de monede și câteva mobile și documente vechi. În urma unei cercetări a fiecărei lucrări în parte, ținând seamă de actualele prețuri de piață, s'a evaluat de către o comisie lucrările de artă ale acestei Pinacotecii la suma de Lei

C. D. Stahi : Pe o laviță

43.503.550.

Această colecție e însă subevaluată, de oarece

Heemskerck Egbert: O cafea flamandă

comisia a ținut în seamă scopul Statului care vrea să asigure, pentru o sumă care să fie cât mai ușor de suportat.

Toate aceste piese în număr de 630 sunt așezate în 6 saloane mari, un vestibul și o sală de stampe mai mică.

SĂLONUL I, așa zisa Rotonda, e împodobit cu bucățile cele mai de seamă, în număr de 53, în valoare de 29 milioane.

Colecția „SOFRONIE VARNĂV”: 1. Tabloul „Cezar primind capul lui Pompei”

de Caravaggio (1569—1609) mărimea 2.23/1.52 m. Este cea mai frumoasă lucrare din Pinacotecă și poate chiar una din cele mai bune lucrări ale acestui pictor. Compoziția măestrit încheată reunește

8 personaje într'un colorit grav în care contrastele mari între lumină și umbră cât și realismul formelor dau tabloului o notă de forță și de amploare.

2. Iudita la Holofern de Liberi Pietro (1618—

1682) mărimea

2.21/1.91 m. Și acest tablou de proporții are foarte frumoase calități.

Compoziția reunește 7 personaje, din care Iudita și Holofern din primul plan, admirabil reprezentate.

Culoarea având oarecare luxurianță venețiană are și calitatea de a fi păstrată bine.

C. D. Stahi: Obiecte necesare unui pictor

3. Faeton cerând dela tatăl său conducerea soarelui de Eustache Lessueur (1617—1655) mărimea

3.40/2.05 m. Acesta e una din cele mai mari pânze ale Pinacotecii; o compoziție liniștită, personagiile

Bourguignon : Bătălia

idealizate ca și coloritul ireal dau acestui tablou o notă de distincție, în perfect acord cu subiectul.

4. *Portretul Mareșalului și ducelui Louis Hector de Villars*, mărimea 0.82—0.65 m. Un foarte frumos gobelin reprezentând pe acest nobil, cadrul poartă și emblema familiei.

5. *Auto-portretul lui Philippe de Champaigne* (1602-1674), mărimea 0.47/0.39 m. Un bun auto-portret, bine păstrat. Autorul mai are în Louvre tabloul „Moartea lui Crist”, iar ca portrete tot în Paris „Portretul lui Richelieu”.

6. *O cafea flamandă* de *Heemskerck Egbert* (1610—1680), mărimea 0.40/0.32 m. O foarte frumoasă miniatură

pe lemn reprezentând un subiect de interior de cafea cu realismul caracteristic urmașilor lui Rubens.

7. *Madona* de *Murillo*, mărimea 0.26/0.18 m. O schiță pe lemn a Madonei, care seamănă foarte mult cu vestita lui Madonă pe cornul lunii.

Toate aceste lucrări fac parte din cele 16 donate de Sofronie Vărnăv, și cu care s'au pus bazele Pinacotecii din Iași.

Colecția „COSTACHE DASIADÉ” : 1. „Ve-

C. D. Stahi : Pentru proscomidie

Sculpturile. Sunt împărțite în toate sălile și numără următoarele nume străine : *Croysy, Carpeaux, A. Moreaux, P. J. Mène,* iar română următorii : *Georgescu, Bălăcescu, Valbudea, Filip Marin, Paciurea, O. Späethe, G. Tronescu, D. Mirea și I. Iordănescu.*

Dintre documentele și obiectele de preț putem nota următoarele : *Două uși împărătești în lemn sculptat dela M-rea Slatina, Strana lui Ștefan cel Mare dela M-rea Neamț; Tronul Domnilor moldoveni și o vitrină conținând o serie de monede vechi și clișee litografice, și câteva vase de artă.*

După scurta noastră dare de seamă asupra acestei pinacotei, care a împlinit anul acesta vârsta de 72 de ani, cititorul își poate face o idee, de însemnătate și marea ei valoare, care este rodul a câtorva generații, dar în special al primei generații de inițiatori și donatori, printre cari un loc prim îl ocu-

pă pictorul *Gh. Panaiteanu Bardasare,* cel dintâiu director al Pinacoteii și școlii de Belle-Arte din Iași.

În ordine cronologică directorii acestei Pinacotei au fost următorii :

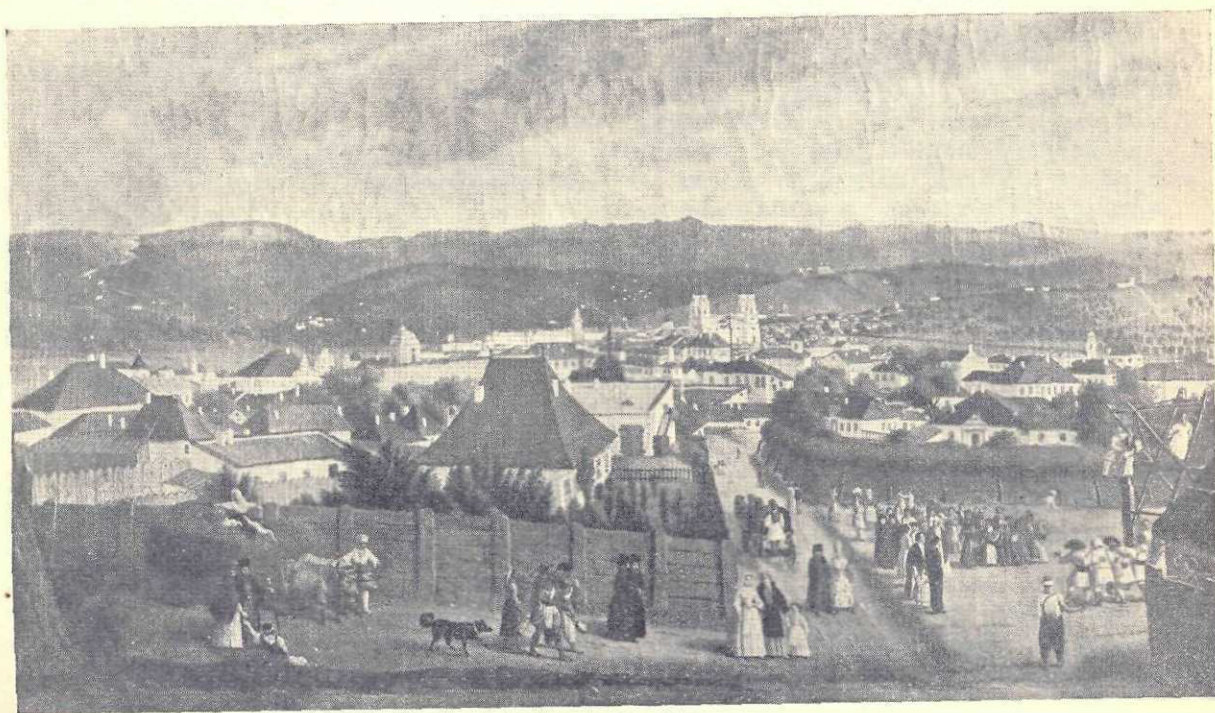
1. *Gh. Panaiteanu Bardasare* (1860—1892).
2. *Const. D. Stahi* (1892—1901).
3. *Emanoil P. Bardasare* (1901—1910).
4. *Mihail Carp* (1910—1911).
5. *Gh. Popovici* (1911—1929).

Din anul 1929 Pinacoteca este condusă de cel care semnează aceste pagini.

Toți directorii trecuți mai sus au fost și directori ai școlii de Arte Frumoase din Iași, de care Pinacoteca este legată în mod indisolubil.

ȘT. DIMITRESCU

*Rectorul Academiei de Arte Frumoase
și Directorul Pinacotei din Iași.*

Stavschii: Iași în 1842